

Забони яғнобӣ

Ношир: Ҳайати тадорукот Санаи интишор: 2 Май, 2018 - 11:46

Забони яғнобӣ

Забони яғнобӣ (yaʼnobī zivok) ба забонҳои эронии гурӯҳи забонҳои шимоли шарқӣ мансуб аст. Ин забон идомаи таърихӣ як лаҳҷаи кӯҳистонии шоҳаи Уструшанаи забони суғдист, ки ба сабаби дар инзивоӣ кӯҳистон қарор доштани соҳибонаш то ба ҳол маҳфуз мондааст³ ва аз ин рӯ, бархе аз эроншиносон онро «забони суғдии нав» низ гуфтаанд⁴. Номе он аз номи дара

Забони яғнобӣ

Интишори сомонаи «Кумитаи забон ва истилоҳоти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон»
(<http://www.kumitaizabon.tj>)

(водӣ)-и Яғноб (ҳоло қисмате аз ноҳияи Айнии вилояти Суғди Тоҷикистон), ки дар болооби рӯди Зарафшон воқеъ буда, ватани аслии соҳибони ин забон аст, гирифта шудааст ва бархе аз муҳаққиқон онро ба маънии «дараи яхин» ва бархи дигар «дараи васеъ» тафсир кардаанд. Ғушварони забони яғнобӣ дар 22 деҳаи водии Яғноб зиндагӣ мекарданд. Дар асрҳои XVI-XVII бархе аз яғнобиён ба минтақаҳои соҳилии рӯди Варзоб кӯчида, ҳоло дар рустоҳои Кӯктеппа, Зуманд, Гаров, Роғ ва Дара иқоматдоранд. Хонаводаҳои яғнобиён дар деҳоти дараи Харангон ва рустоҳои Мавлонҷари Боло, Бешбулоқ, Келитош, Ҷабалай, Ҷағатой, Хонақоҳ ва Чиптӯраи водии Ҳисор низ истиқомат мекунанд.

Имрӯз аксари мутлақи яғнобиён дузабонаанд ва дар канори забони модарии худ забони тоҷикиро низ медонанд. Забони яғнобӣ дар зери таъсири шадиди забони тоҷикӣ қарор дорад ва забони тоҷикӣ ин забонро тадриҷан аз тамоми доираи зиндагӣ, ҳатто аз доираи хонавода ҳам берун мекунад ва аз ин сабаб бисёре аз яғнобиён акнун забони модарии худро фаромӯш карда, ба забони тоҷикӣ сухан меронанд. Ҳоло дар ҳудуди минтақаҳои тоҷикизабони болооби водии Зарафшон (Фондарё ва Яғноб), Анзоб, Такфон номҳои маҳалҳо (топонимҳо)-и зиёде маҳфуз мондаанд, ки аз ривож доштани забони пешини суғдӣ (ё яғнобӣ) дар ин сарзаминҳо гувоҳӣ медиҳанд (2), аммо боқӣ мондани забони яғнобӣ шаҳодат медиҳад, ки раванди аз доираи истеъмол берун кардани забони суғдӣ аз сӯи забони тоҷикӣ ҳанӯз ба охир нарасидааст. Дар соли 1970 ба мақсади ривоҷи пахтакорӣ яғнобиёнро ба ноҳияи пахтакори Зафарободи вилояти Ленинобод (ҳоло Суғд) кӯчонданд, ки аксарашон то ба ҳол дар деҳқадаҳои ин ноҳия зиндагӣ мекунанд. Ба тавре ки А.Л.Хромов иттилоъ додааст, дар деҳқадаи Гулистон сокинони собиқи рустоҳои яғнобии Пискон ва Деҳбаланд, дар деҳқадаи Пахтакорон сокинони собиқи деҳоти Векоб

ва дар маркази Зафаробод сокинони рустоҳои Кул ва Номиткон маскун шудаанд. Дар ин деҳқадаҳо ҳатто кӯчаҳо бо номи рустоҳои Яғноб номгузорӣ шудаанд (1). Забони яғнобӣ забони навхат ба шумор меравад ва аз охири даври шӯравӣ кӯшишҳои соҳибхат кардани ин забон ба миён омад, ки ба ин раванд қабул шудани Қонуни забон, ки дар яке аз моддаҳои он пуштибонии давлат аз забонҳои помири ва яғнобӣ зикр шуда буд, суръат бахшид. Барои забони яғнобӣ дар асоси хатти кириллӣ алифбояи таҳия шуда, ки пасон бар пояи он китобҳои дарсӣ ва осори бадеӣ, фолклорӣ ва фарҳангҳои мухталиф ба чоп расиданд (2).

Забони яғнобӣ бо се лаҳҷа – шарқӣ, ғарбӣ ва мобайнӣ асосан чун забони гуфтугӯи хонаводаҳои яғнобӣ дар истеъмол қарор дорад. Тафовути асосии диалектологӣ миёни лаҳҷаҳои шарқӣ ва ғарбӣ асосан дар истеъмоли ҳамсадои -s дар лаҳҷаи шарқӣ ба ҷои ҳамсадои -t дар лаҳҷаи ғарбӣ (mes – met «рӯз») ва монофтонги -e- дар лаҳҷаи шарқӣ ба ҷои дифтонги -au- дар лаҳҷаи ғарбӣ (weš – wayš «алаф») ба назар мерасад. Тафовути луғавӣ ва грамматикӣ ин лаҳҷаҳо он қадар зиёд нест.

Дар сохтори морфологӣ забони яғнобӣ воситаҳои флективӣ бо воситаҳои аналитикӣ дар канори ҳам ба кор мераванд. Аксаран калмаҳои грамматикӣ забони тоҷикӣ дар сохтори он мушоҳида мешаванд. Қисми асосии луғоти иқтибосиро калмаҳои тоҷикӣ, тоҷикӣ-арабӣ, туркӣ ва русӣ ташкил медиҳанд. Аксари ҷонишинҳо ва феълҳои забони яғнобӣ калмаҳои аслии ин забон мебошанд.

Адабиёт

1. Хромов А.Л. Ягнобский язык // Основы иранского языкознания. Новоиранские языки: восточная группа. – М., 1987, с. 644-645.
2. Мирзозода С. Яғнобӣ зивок. Забони яғнобӣ. Дастури илмӣ-таълимӣ барои муаллимон. – Душанбе, 1998; Ёрзода Т. Фолклори Яғноб (Маҷмуаи илмӣ-оммавӣ). – Душанбе, 2007; Мирзозода С. Фарҳанги яғнобӣ-тоҷикӣ. – Душанбе, 2008 ва ғ.
3. Исаев М.И. Очерки по истории изучения осетинского языка. – Орджоникидзе, 1974.
4. Абаев В.И. Историко-этимологический язык осетинского языка. Т.1. – М.-Л., 1958; т.2. – Л., 1973; т.3. – Л., 1979; т.4. – Л., 1989; т.5. – М., 1995.
5. Лившиц В.А. Иранские языки народов Средней Азии // Народы Средней Азии и Казахстана, т. 1. – М., 1962, с. 152.
6. Боголюбов М.Н. Ягнобский (новосогдийский) язык. Исследования и материалы. Автореферат докторской диссертации. – Л., 1956.
7. Неменова Р.Л. Сложение таджикского населения Варзоба // Советская этнография, 1969, №

Забони яғнобӣ

Интишори сомонаи «Кумитаи забон ва истилоҳоти назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон»
(<http://www.kumitaizabon.tj>)

5, с. 40.

8. Хромов , Очерки по топонимии и микропонимии Таджикистана. Вып. 1. – Душанбе, 1975.

Бардошт аз «Муқаддимаи филологияи Эрон»-и А.Мирбобоев

Баҳодиҳии муҳтаво: 2

Баҳои миёна: 1.5 (370 овоз)

Категория:

- [Забони яғнобӣ](#) [1]

Манбаъ::<http://www.kumitaizabon.tj/tg/content/zaboni-yagnobi?mini=2024-10&page=42>

Пайвандҳо

[1] <http://www.kumitaizabon.tj/tg/category/zaboni-yagnobi>